

Mephisto și scriitorii de la 1955

1. Un an de referință în istoria literaturii de limbă germană din România este 1955. În 1955 apare la ESPLA *Deutsche Erzähler der RVR/ Povestitori germani din RPR*, cu o prefață în care ni se spune că respectiva culegere reprezintă bilanțul creației prozastice a scriitorilor de limbă germană din România „nouă”. Pe lângă autori cunoscuți ca Franz Liebhard, Alfred Margul-Sperber, Erwin Wittstock, Oskar Walter Cisek sunt aici și contribuțiile lui Georg Scherg, Hugo Hausl, Hans Kehrer, Josephine Koch, Peter Andres, Paul Schuster, Anton Breitenhofer, Hans Bergel, Herta Ligeti, Herbert Konrad. Această carte, se spune în prefață, apare la doi ani după apariția volumului consacrat poezilor germani din RPR și arată participarea activă a prozatorilor germani din țara noastră „la construirea unei noi lumi socialiste, în lupta pentru pace”. Cei din prima serie, vârstnicii, au biografii ieșite din comun: Franz Liebhard a fost în perioada 1918-1926, la Budapesta și la Viena, unul dintre liderii avangardei maghiare. Sau europene. Reașezat la Timișoara în 1926, face jurnalistică de stânga. Între 1945 și 1949 este dus la munca de reconstrucție din URSS. Va scrie literatură oficială fără avântul lui Alfred Margul Sperber și fără ecoul și autoritatea acestuia. După șiruri de șicane, Erwin Wittstock și Oskar Walter Cisek își păstrează locul în ierarhiile momentului. Sunt scriitori importanți, au ceva de spus în literatura din România. Între cei mai tineri, ar trebui notate numele lui Georg Scherg, Hans Bergel, Paul Schuster. Cei trei sunt foarte activi, publică volume comentate în publicațiile oficiale (fiindcă altele nu sunt), obțin premii. *Dracul și*

domnișoara de la mănăstire de Paul Schuster ar avea, în contextele politice și literare, un rol important. În prima pagină a cărții, după ce subliniază că „în primii doi-trei ani după răscolitoarele evenimente din jurul zilei de 23 august n-a fost nicidecum o plăcere să fii german în țara românească”, autorul atrage atenția cititorului că „Un simțământ de copleșitoare teamă se aciuă în inimile bravilor sași din orașelul în care avea să se petreacă acțiunea povestirii mele...” În centrul romanului se află o școală

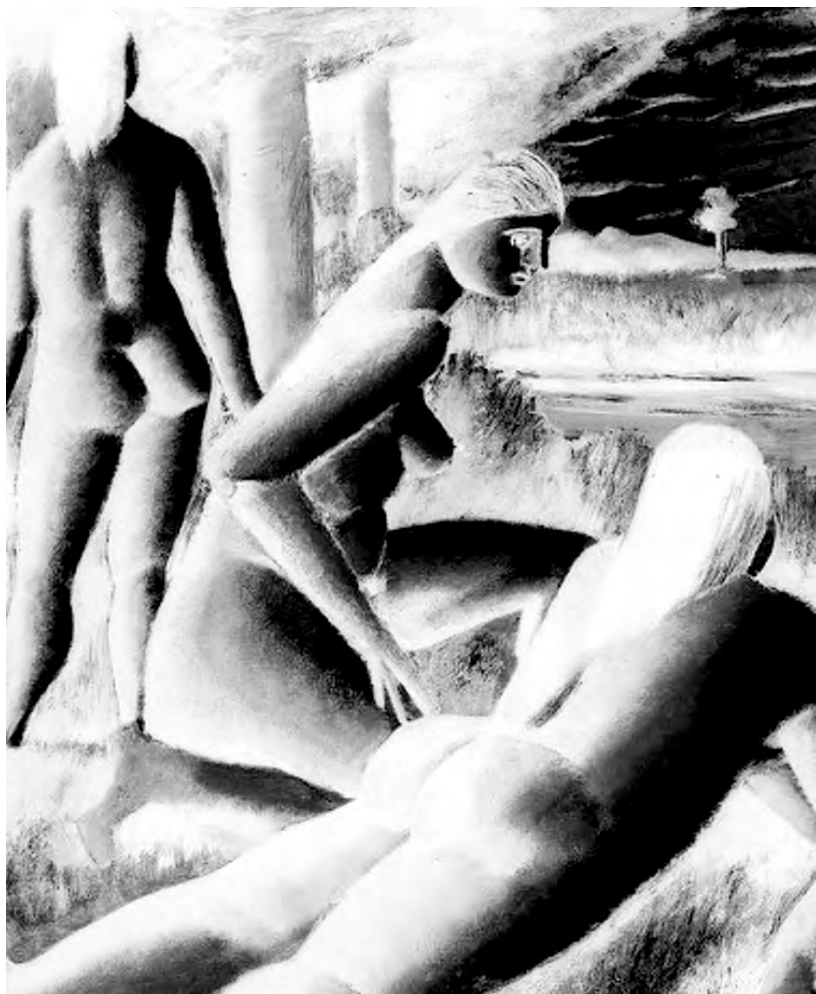
în care „vechiul” – vechiul director, Leiseman – repus în funcție, respectuos cu tradițiile locului, se confruntă cu „noul”, cu spiritul înnoitor al tinerilor. Sunt schițate și contexte locale: „...liceul e una dintre cele mai vechi și arătoase clădiri ale orașului – o construcție masivă, legată de o veche tradiție. Ctitorul lui, un om ieșit din rândul poporului și ajuns mare dregător pe vremea Mariei Tereza, a pus ca liceul să fie construit în Piața Mare, drept în fața venerabilei biserici gotice, vrând să simbolizeze în felul acesta, calitatea lui de politician credincios bisericii, legătura istorică dintre biserică și școală.” Și, desigur: „Ceea ce e important: de la întemeiere, școala a fost considerată drept simbol și centru al vieții intelectuale germane din oraș”. Școala care a fost, lumea care a fost sunt puse sub semnul întrebării de tinerii sași, de ele-

Rafael Zabaleta:

Două femei șezând

vii care vor juca, sub conducerea „noului profesor“ o piesă de Grabbe. Cum e ne-
sași din orașel. Peste tot se vorbea despre reprezentația cu comedia lui Grabbe“. La

Rafael Zabaleta:

Trei femei goale

voie de o scenă adecvată, piesa e jucată și la mănăstire:

„Piesa jucată la mănăstire n-a fost numai pentru Bastl un eveniment răscolitor. Ea a stârnit vâlvă și în rândurile bravilor

Mănăstirea Ursulinelor, dar și în școală, confruntarea continuă: un el, interpretul diavolului, se îndrăgostește (iubirea e reciprocă) de o tânără de la „mănăstire“. Dragostea lui Barbel (tânăra care a evadat de

la Mănăstirea Ursulinelor) și Bastl (interpretul diavolului) învinge. Să remarcăm că în același an apar cărți ale liceenilor care se despart de trecut: *Străinul* de Titus Popovici e cartea confunțării dintre „vechi“ și „nou“ în proza de limba română. Romanul apare în românește în 1958 în traducerea lui Emanuel Cerbu la Editura Tineretului. Citatele noastre urmează versiunea românească a cărții)

Carierea lui Paul Schuster (n. 1930) va continua cu un roman de succes, *Funf Liter Zuika* (1961) și cu o ascensiune citabilă în conducerea presei de limbă germană din România. Din 1972, trăiește în Republica Federală Germană, unde traduce, între altele, și cărți de Norman Manea. Moare în 2004 la Berlin.

Două personalități importante ale „tinerii literaturi“ sunt Georg Scherg și Hans Bergel. Primul (n. 1917, Brașov, m. 2002, Germania), părinți decedați timpuriu, preluat cu frații săi de orfelinatul evanghelic, apoi înfiat de pielarul brașovean Ernst Scherg. Între 1935-1937 urmează studii în Germania și Franța, între 1941 și 1944, în Germania. Profesor de germană și latină în Germania între 1944 și 45, în 1947 se întoarce la Brașov. În 1954, *Giordano Bruno, Der Keiner Herr und Keiner Knecht*, în 1957, *Der Erzhalungen des Peter Merthes* în 1958 par a-l așeza de partea celor care asigură succes literaturii realist-socialiste. În 30 septembrie 1958 e arestat, condamnat la 20 de ani de muncă silnică, eliberat în 1962. Numeroase romane, distincții, funcții mai mult sau mai puțin onorifice traducerii din Eminescu, Arghezi, Noica, Ivasiuc, Preda, Breban, definesc o autoritate culturală importantă.

2. Tinerii anului de grație Între tinerii autori de limbă germană ai anilor 50, un loc important ocupa Hans Bergel, nuvelist promițător și exersat al dublului limbaj, interesat de relația culturală, dar și de stilul „rebel“, greu de digerat de autoritățile comuniste¹. Va fi, alături de Andre-

Rafael Zabaleta:

Gladiatori

as Birkner, Wolf von Aichelburg, Georg Scherg și Harald Sigmund vedetă a procesului de la Brașov din 1959, „procesul scriitorilor“²

3. Prefață a procesului celor cinci scriitori poate fi procesul de la Biserica Neagră. În anul apariției versiunii românești a cărții lui Schuster, *Diavolul și domnișoara de la mănăstire* va avea loc Procesul Biserica Neagră.

Așadar, Mockel G. Konrad, n. 1892, fost membru al Grupului Etnic German. de profesie preot, Depner Horst n. 1933,

controlor tehnic, Volkmer Gunter, n. 1935, contabil, Moldovan Teodor, n. 1935, Dendorfer Karl, n. 1932, contabil, Malchior Gunter, n. 1930, normator, Gross Gerhard, n. 1934, student Institutul Teologic Evanghelic Lutheran, Szegedi Riner, de la Facultatea de Teologie și alții fac parte din primul grup de inculpați, acuzați „de uneltire împotriva statului nostru pentru a aduce ocupație străină”. Pe listă îl vom descoperi pe Schlattner F. Kurt Felix, n. 1936, student, necăsătorit, ultimul domiciliu în Cluj, acuzat, ca și Popescu Emil, Honig Ernst Peter, Kutzko Oscar și Pider

Gert, „de a fi luat cunoștință de activitatea trădătoare a primului grup și a fi omis să denunțe aceasta autorităților“.³

4. Cazul Eginald Schlattner. Schlattner F. Kurt Felix, condamnat în procesul din 1958 este fratele lui Eginald Schlattner, controversatul erou al procesului din 1959. Un loc aparte ar trebui acordat deci lui Eginald Schlattner, scriitor „al realismului socialist” în anii 50, autor de care s-au legat speranțele celor de la partid – ale oficialilor scrisului până în 1957; apariția și succesul cărții în Austria și Germania i-a făcut pe unii să își amintească de faptul că Eginald Schlattner fusese martor împotriva colegilor săi scriitori în procesele de la Brașov din septembrie 1959. Dacă romanul *Cocoșul decapitat* fusese cartea germanității celor de la Făgăraș, (cu pagini de un excepțional interes documentar consacrate *Gemeinschaft*-ului sășesc, marilor familii din Făgăraș, Brașov sau Sibiu, dar și Grupului etnic german care propunea adolescenților un stil de viață), *Mănușile roșii* e cartea explicațiilor; cum a ajuns, prin urmare, Eginald Schlattner să depună mărturie împotriva colegilor și prietenilor săi scriitori „care îi făcuseră numai bine”. Dacă romanul de debut ar fi o carte a Provinciei, cu un 23 august (cartea se petrece de-a lungul unei zile) care trage după el amintirea Grupului etnic german, dar și drama unei familii sășești, *Mănușile roșii* e o lungă și cumplită spovedanie. Tănărul fusese scriitor, succesele alergau pe urmele lui. El exprima lumea germană care se desparte de nazism, hitlerism etc. Organizează lecturi publice cu texte care condamnă „vechea societate”; la prima, vine toată lumea din oraș, prietenii și cunoștințele ale părinților, la a doua nu mai vine nimeni. Participă la șezători literară, colaborează la *Neuer Weg*, e un om de încredere al noului regim. Înființează un cenaclu, e student, e îndrăgostit. Prietenii săi literați îl înconjoară cu iubire, dar... nu sunt credincioși ai regimului democrat-popular.

Paginile lor se hrănesc dintr-o duplicitate pe care cenzorii regimului, securitatea, o descoperă. și îi arestează pe „exponenții complicităților anticomuniste“.

Nu putem să desprindem ideea de document de ideea de confesiune. Și de aceea trebuie să citim cartea ca un roman în care mărturia poate să fie supusă regimului subiectiv. Dincolo de acestea, demonstrațiile naratorului pun în valoare mecanismele concentraționare: paginile pot fi (și trebuie) comparate cu cele scrise de Steinhart, de pildă.

În închisoare, junele scriitor citește mereu oferta gardienilor – cărți care arată binefacerile socialismului. Care arată cum scriitorii aparținând „burgheziei“ devin scriitori ai cauzei proletare. Ofițerii îi arată pozele: Zoia Kosmodemianskaia, în drum către spânzurătoare. Soldații germani au fețele imobile, fața Zoei arată altfel: e o ființă umană. Tânărul pare pregătit să intre în dialog cu tortionarii, fiindcă participase, în libertate, la operațiunile de propagandă. Credea în personajele propuse de pedagogia regimului.

Se poate descoperi o altă fațetă a romanului, neobișnuită pentru orgoliul german: aceea a vinei – a trufiei extinse. Filmul lui Șerban Gabrea după *Mănușile roșii* înlocuiește numele personajelor. Nu mai sunt cele din romanul lui Eginold Schlatter. Chiar ale personajelor „frumoase“, mântuitoare. Unora chiar romancierul le schimbă numele și itinerariile. Și dacă recitim antologia din 1955, în care unii dintre autorii importanți optează pentru pseudonim, putem înțelege prudența scriitorilor în fața documentelor. În fața paginii care rămâne. Nu ne-a oferit istoria contemporană prea multe falsuri? Și, sub semnul lor, represaliile?

Cornel UNGUREANU

¹ Radu Gyr și melancolia eroică a sudeștului/Odiseu de Blaga/Întoarcerea lui Ulise de Hans Bergel – *Întoarcerea lui Ulise*, prefață de dr. Peter Motzan, traducere de Mariana

Lăzărescu, Ed. Arania, 1995, p. 32

² „Întâlnirea mea cu spiritualitatea română”. Discurs rostit cu ocazia decernării titlului de *doctor honoris causa* al Universității din București în George Guțu (E./Hrs.) *Narațiune și identitate la Hans Bergel/ Erzählung und Identität bei Hans Bergel*, Editura Paideia, București/Bukarest, 2011, pp.200-202 Volumul realizat de George Guțu e inaugurat de textul Anei Blandiana, *Omagiu lui Hans Bergel*. „*Cel mai reprezentativ scriitor al Transilvaniei!*”. L-am cunoscut pe Hans Bergel, spune poeta, abia după ce i-am citit cărțile: „Pentru că, asemeni oricărui scriitor adevărat, în toate cărțile

sale Hans Bergel vorbește despre el însuși, doar că în acest pronume reflexiv, în cazul său, se cuprinde destinul saxonilor deveniți transilvăneni, Transilvania cu nemți, pădurile și oierii ei români. *homo transilvanus* ca reprezentant al Europei de Sud-Est....Cred că nu exagerez văzându-l pe Hans Bergel cel mai reprezentativ scriitor al Transilvaniei văzut ca loc de întâlnire între mai multe etnii, religii, tradiții, mentalități, într-o devălmășie fertilă, generatoare de vitalitate și sens”.

³ Cornelii Pintelea, *Procesul Biserica Neagră*, 2008, eidusVerlag Kronstadt. Arbeitskreis fur Siebenburgische Landeskunde Heidelberg.

Rafael Zabaleta:

Natură moartă cu farfurie cu fasole verde